

Konstanze Fliedl, «El professor Bernhardi. Integritat i intriga», a *Interpretationen. Arthur Schnitzler: Dramen und Erzählungen*. (Traducció: Ferran Dordal i Lalueza)

Al gener de 1872, quan Arthur Schnitzler encara no tenia ni deu anys, el seu pare, el Doctor Johann Schnitzler, va fundar amb un grup d'altres joves professors de medicina la vienesa Allgemeine Poliklinik. L'institut, que ofería tractament gratuït als pacients sense recursos, tingué una fulgurant història d'èxit: la possibilitat de l'observació directa i el tractament de nombrosos casos es complementaren també amb uns notables resultats científics. Es tracta d'un interessant i reeixit experiment social i mèdic dels primers anys del regnat dels Habsburg: l'arxiduc Rainer i la princesa Pauline von Metternich n'assumiren el protectorat. Per aquest motiu també eren previsibles els atacs dels envejosos, de tendència clarament antisemita, dirigits contra els membres jueus de l'Institut. Johann Schnitzler, que el 1884 es va fer càrrec de la direcció de l'hospital, es va veure obligat a enfrontar-se amb el comportament deslleial i oportunista del propi gremi mèdic. Quan es va acomiadar un comptable jueu a la primavera de 1893, sorgiren rumors sobre possibles motius antisemites de l'acomiadament, i paradoxalment el director Schnitzler va ser acusat pels seus col·legues de no prendre's prou seriosament la sospita. Poc després, el 2 de maig de 1893, Johann Schnitzler moria. [...]

Schnitzler posà a aquesta obra de final tan incert el subtítol de «comèdia». Els seus cinc actes reflecteixen també, d'una manera refinada i lleugerament paròdica, l'antic esquema de tragèdia: Al primer acte, l'exposició, hi trobem la disputa que desencadena la trama entre Bernhardi i el Rector Reder. Al segon acte, el conflicte augmenta perquè Bernhardi encara podria evitar l'escalada. [...] Llavors, al tercer acte, arriba el clàssic clímax i el punt d'inflexió. [...]

L'irònic artífici de Schnitzler, representar dinàmicament una peripècia dramàtica a través d'una estàtica reunió de metges, crida l'atenció sobre el trasllat total de l'acció i la reacció cap a les estratègies retòriques: la defensa i l'acusació, la traïció i la certesa, són dutes a l'escenari com a tècniques discursives, i encarnades en figures individuals. L'espectre de les corresponents posicions dels personatges s'estén des del valor civil i la fidelitat fins a l'enveja i l'oportunisme, o la perversitat agressiva. Però aquí la distribució no coincideix amb la divisió entre amics i enemics, sinó amb les afinitats confessionals [...]. Així doncs, la junta mèdica constitueix un espai de formació d'opinions i de majories com en les institucions gairebé democràtiques, els propòsits raonables de les quals es veuen amenaçats pels jocs de poder i per la intimidació; els interessos particulars es tornen realment perillosos quan s'ajunten amb els prejudicis col·lectius i s'utilitzen políticament en benefici propi.

Endarrerida, la catàstrofe tràgica es demora fins al quart acte, en què Schnitzler situa el duel dialèctic entre els antagonistes Bernhardi i el capellà Reder. El conflicte personal entre aquests dos personatges, dilatat ara a través de l'estructura de l'obra, ja no pot tenir el caràcter de clímax dramàtic, ja que no n'hi ha prou amb una oposició ideològica imaginària representada per dos individus. [...] A nivell compositiu,

Schnitzler col·loca els «clàssics» duels dialèctics en els centres del desenvolupament dramàtic —les disputes amb el capellà es desenvolupen als actes primer i quart, i amb Flint al segon i al cinquè—, de manera que la microestructura retòrica d'aquestes converses no ve seguida de cap antítesi exacta per part de l'argument. [...]

D'una manera molt impressionant, les estratègies de la retòrica del poder es veuen exposades i criticades amb la forma altament retòrica del drama. Així, l'obra de Schnitzler també reflecteix l'anomia social de la modernitat: com que no hi ha cap fonament suficientment ideològic per a un consens ètic, finalment es manté la posició de retirada de l'humanisme tardà, i resta només el punt de vista tossut i solipsista de Bernhardi, que ja no es presta a cap culminació dramàtica.

Precisament aquesta condició antiheroica de l'obra i el seu protagonista ja va ser criticada pels seus contemporanis. Es demanava a Schnitzler un posicionament unívoc en la disputa entre jueus i cristians, entre religió i medicina, entre socialcristians i liberals. Schnitzler insistia en aquest punt: ell no havia escrit cap drama ideològic o partidista. Vist des de fora, el comportament de Bernhardi sembla sostenir actituds absolutament quixotesques; com si ell mateix demostrés el caràcter antiautoritari del metge irònic i resignat de Schnitzler. És el contrari de la mentalitat submissa, una postura que es troba encarnada en el jove candidat Hochroitzpointer, un delator i un hipòcrita que només espera la primera oportunitat per descarregar el seu ressentiment. Aquesta actitud havia de sobreviure a la monarquia i convertir-se en una dúctil arma psíquica per als col·laboradors i còmplices de les dictadures del segle XX.

L'estrena de l'obra, prevista per a l'octubre de 1912, va ser prohibida per la lloctinència de Viena, que confirmava la prohibició del ministeri de l'Interior. Tot i que els assessors van admetre que Schnitzler de fet havia mostrat «en un grau mínim alguns mals existents a la vida pública autòctona», el censor sostingué que la peça «era un pamflet d'escàs valor literari, però condemnable des del punt de vista del sentiment patriòtic i del manteniment de l'autoritat de tots els factors públics nacionals». L'estrena tingué lloc finalment el 28 de novembre de 1912 al Kleinen Theater de Berlín.